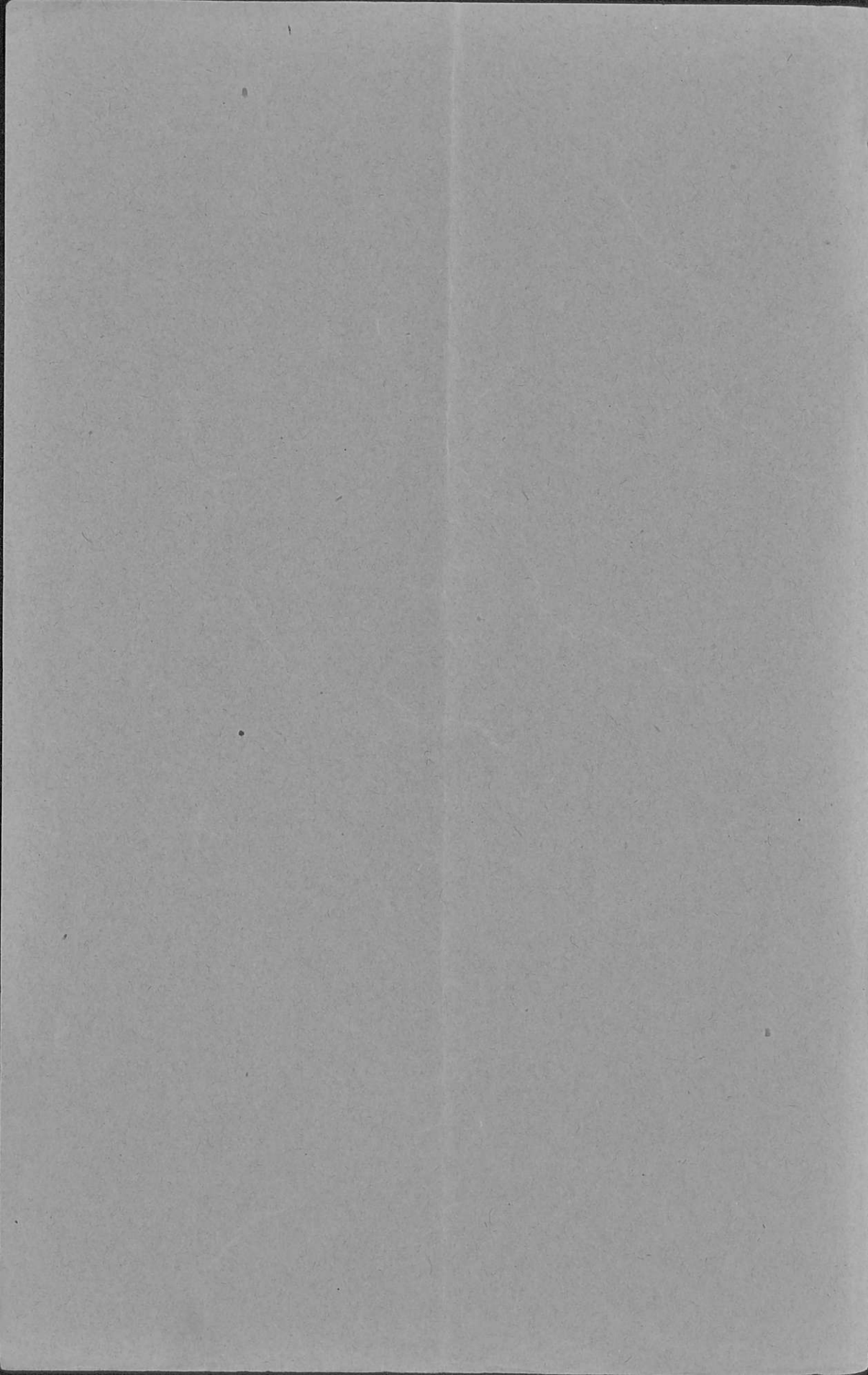

Aspelin, E

K. King: hist.

Opuscula

Eriphaios: Valvoja 1901

Kirjallisuudenhistorian tehtävästä.

Kirjoitti

ELIEL ASPELIN.

Kun tahdotaan lyhyesti ilmilausua menneen vuosisadan luon-
teenlaatu, on yleisenä tapana käyttää semmoisia mainesanoja kuin
„keksintöjen aikakausi“, „höyryn aikakausi“ taikka muitakin, jotka
viittaavat merkilliseen aineelliseen kehitykseen, mutta yhtä hyvin voi-
taisiin nimittää 19:tä vuosisataa esim. „tieteiden aikakaudeksi“, sillä
henkiselläkin alalla on se suorittanut hämmästyttävän työn. Vaikka
edellisille kehityskausille myönnämmekin täyden kunnian, ei ole mai-
nittavana toista satakautta, joka tieteiden edistyksen puolesta olisi sii-
hen verrattava. Vanhemmat tieteet ovat nimittäin uusia metodeja
käyttämällä kauttaaltaan uudistuneet ja saavuttaneet ennen aavista-
mattomia tuloksia, ja lukuisa joukko aivan uusia tieteitä on samalla
aikaa esiintynyt. Näitä uusia tieteitä on kirjallisuudenhistoriakin,
jonka tehtävään pyydän saada hetkeksi kiinnittää lukijan huomiota.
— Kun ryhtyessäni aineeseeni otan tämän tieteen viljelyksen Sak-
sassa lähtökohdaksi, tapahtuu se luonnollisesti sentähden, että tie-
teelliset harrastukset meillä lähimmiten ovat saksalaisen vaikutuksen
alaisina.

Kirjallisten tuotteiden arvostelemista, jota ilman kirjallisuuden-historia ei ole ajateltavissa, on hamasta muinaisuudesta saakka harjoitettu, niinikään on varhemmilta ajoilta olemassa enemmän tai vähemmän luettelontapaisia selontekoja eri kansojen ja aikojen kirjallisuudesta; mutta ajatus yhtäjaksoisessa historiallisessa esityksessä luoda kuvaus pitempien aikakausien kirjallisuuden kehityksestä, samalla kuin kirjailijoita teoksineen arvostellaan, on 18:nneen vuosisadan oma, jonka kylvämistä siemenistä 19:s vuosisata on nähnyt niin monen tuuhean puun kasvavan. Tosin on La Harpen „Lycee ou Cours de littérature“ (pain. 1799—1807), jonka esipuheessa tekijä itsetietoisesti sanoo „ensikerran niin Ranskassa kuin koko Europassakin“ tarjoavansa yleisölle historiallisen esityksen kaikista hengen ja mielikuivituksen taiteista Homeroksesta alkaen hänen omiin päiviinsä saakka, sekä tietojen että arvostelun ja aineen järjestelyn puolesta puutteellinen, mutta alkajan kunnia on ranskalaiselle kirjailijalle kumminkin myönnettävä. Saksasta ei samoilta ajoilta ole mainittavana niin suurisuuntaista yritystä, jollei semmoisena pidetä Winckelmannin aikaisempaa kreikkalaisen taiteen historiaa, joka sai Herderin toivomaan, että samanlainen esitys kreikkalaisesta runoudesta syntyisi — mutta siitä huolimatta laskettiin juuri silloin sielläkin perustuksia kirjallisen kehityksen historialliselle esittelylle. Yrittäpä Herder nuoruudessaan kirjoittamaan „Versuch einer Geschichte der Dichtkunst“, jota paitsi m. m. hänen teoksensa „Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit“ näyttää selvästi, kuinka maailmankirjallisuuden historia haamoitti hänen sisällisen silmänsä edessä. Edelleen Lessing, Schiller ja Goethe — viimeinen jatkaen kauas 19:nneen vuosisadan sisään — arvosteluissaan ja tutkielmissaan julkilausuvat aatteita, antoivat esimerkkejä, ohjeita ja viittauksia, joista kirjallishistorioitsijoilla yhä vieläkin on opittavaa. Kumminkin on romanttisen koulun aika-kausi kirjallisuudenhistorian varsinaisena syntyaikana pidettävä. Romantikoilla oli, käyttäakseni Gervinuksen sanoja, sentapaisia „universale Tendenzen“, joita kirjallishistoriallinen tiede suuressa määrin edellyttää, ja Herderin aatteita toteuttaen veljekset Schlegel Wienissä pitämässään luentosarjoissaan loivat ensimmäiset yritykset tämän tieteen alalla: August Wilhelm, „Über dramatische Kunst und Literatur“, 1808, ja Friedrich, „Geschichte der alten und neuen Literatur“, 1812. Ym-

märrettävää on, etteivät nämä esitykset, jotka samassa määrässä, jolle enemmän, tarkoittivat kuulijakunnan mielen kiinnittämistä kuin puhtaasti tieteellistä päämäärää, kaikissa kohden vastaa nykyajan vaatimuksia, mutta niiden merkitys on kumminkin sangen suureksi arvattava, sillä ne tulivat myöhemmin laajempien kirjallishistoriallisten teosten esikuviksi. Eikä eteviiä työntekijöitä kirjallisuudenhistorian alalta enään puuttunut, semmoisia nimittäin, jotka kykenivät nuorta tiedettä kehittämään. Mainittakoon tässä vain Gervinus, jonka „Geschichte der deutschen Nationallitteratur“ ilmestyi 1835 ja Hermann Hettner, jonka „Literaturgeschichte des achtzehnten Jahrhunderts“ alkoi ilmestyä 1856.

Ylipäätään saattaa sanoa, että kirjallisuudenhistorian viljelys Saksassa kerran alkuun päässeenä koko vuosisadan kuluessa on kasvamistaan kasvanut ja varsinkin viimeisellä neljänneksellä mahtavaksi paisunut. Harras työ on tietysti tuottanut melkoisia tuloksia. Laajoja tutkimuksia yksityisistä kirjailijoista ja yksityisistä teoksista — etenkin Goethen Faustista — on ilmestynyt, ja miltei lukemattomat ovat lyhyemmät ja pitemmät yleisesitykset Saksan ynnä muiden maiden kirjallisuudenhistoriasta. Edelleen on kirjallistieteellisten aikakauskirjain luku suureksi kasvanut ja 1890-luvun alusta julkaistaan „Jahresberichte der deutschen Litteraturgeschichte“, jonka hämmästyttävän runsas sisällitys osoittaa, kuinka tällä alalla ahkeroidaan. Mutta kaikesta tästä huolimatta ei kirjallisuudenhistorialle tieteenä ole tullut osaksi niin suurta tunnustusta, kuin luulisi sen ansainneen ja kuin sille aineen puolesta ehdottomasti on tuleva. Tämän valituksen kuulee yhä uudestaan nykyaikaisten kirjallishistorioitsijain suusta. Syynä tähän on nähtävästi se, että nuori tiede ei vielä ole päässyt selville oikeasta metodistaan, jopa on se — niinkuin yksi ja toinen on suoraan lausunut — tuntuvassa määrässä eksynyt pois varsinaisesta tehtävästään, siten että sen edustajat liian usein takertavat filologisiin yksityisseikkoihin ja sillä osoittavat olevansa kykenemättömiä käsittelemään ainettaan tarpeellisen laajanäköisesti, suuria päämääriä tavoitellen.

Tämän ymmärtämiseksi on meidän vielä palaaminen vuosisadan alkupuoleen. — Romanttisen koulun suurin ansio oli, niinkuin tietty on, että se johdatti kirjalliset ja tieteelliset harrastukset kotimai-

seen ja kansalliseen; ja niin se myöskin yleisen kielitieteen ohella sai saksalaisen filologian syntymään. Kielen tutkimiseen yhdistettiin alusta alkain kansan muinaisuuden ja varsinkin koko vanhemman, se on keskiaikaisen kirjallisuuden julkisaattaminen ja tieteellinen selvittely, ja näitä tärkeitä tehtäviä varten ilmaantui kohta harvinaisen nerokkaita tutkijoita, veljekset Grimm ja Karl Lachmann sekä vähän myöhemmin Müllenhoff, jotka kasvattivat taajan oppilasjoukon jatamaan työtänsä. Se loistava tapa, jolla nämät miehet olivat perustaneet germanistisen filologian, vaikutti sen, että ennen pitkää kaikkiin Saksan yliopistoihin asetettiin opettajia tässä aineessa ja säännönmukaisesti uskottiin heille myöskin kansallisen kirjallisuudenhistorian hoito. Ja juuri siinä luullakseni on syy siihen, mitä vastikään mainitsin, että nimittäin kirjallisuudenhistoria ei ole päässyt oikeaan arvoonsa.

Tarkoitukseni ei mitenkään ole kieltää sitä verratonta hyötyä, mikä kirjallisuudenhistorialla on ollut ja yhä edelleen on oleva filologiasta. Yksistään sen avulla vanhempi kirjallisuus voi tulla selvityksi ja täysin ymmärretyksi, ja lukuisille tutkijapolville on tässä tehtävässä edelleenkin työtä. Mutta uudempaan taikka oikeammin uusimpaan kirjallisuuteen nähden — tarkoitan kirjallisuutta 18:nneen vuosisadan keskivaiheilta alkaen — on jo toinen laita. Sisällys on siinä tärkeämpi puoli, joten filologinen metodi, joka ennen kaikkea pitää muotoa silmällä, ei enää riitä; puhumatta siitä, että germanistit kauan kokonaan laiminlöivät myöhempien aikojen kirjallisuuden. Vasta vuosisadan loppupuolella he ovat ruvenneet käsittelemään uusinta kirjallisuutta. Ensimmäisenä mainitaan Wilhelm Scherer, kutsuttuna Wienistä 1872 professoriksi Strassburgin yliopistoon, ja kun hän viisi vuotta myöhemmin muutti Berliiniin, oli hän sielläkin tässä kohden ensimmäinen. Toinen kuuluisimpia oli Michael Bernays tultuaan professoriksi Müncheniin, vaikkei hän ollut niin yksinomaisesti filologi kuin edellinen. Varsinkin Goethe tuli nyt lukuisain tutkijain pääesineeksi — ja aikaa voittaen onkin juuri n. s. Goethe-filologia tullut huonoon huutoon. Pitäen kielellistä puolta ja esityksen tyyliä pääasiana, jopa siihen määrään, että on väitetty *Litteraturgeschichte* ja *Stilgeschichte* olevan sama asia, germanistit ovat luulleet voivansa sitä tutkimalla selvittää mitä selvitettävissä on. He

ovat unohtaneet miten Goethe puhuessaan Eckermannille siitä, kuinka moni pitää sanoja, säkeitä, teknillistä pääasiana runoudessa, lisää: „Dass aber die wahre Kraft und Wirkung eines Gedichts in der Situation, in den Motiven besteht, daran denkt niemand“. Muun muassa Scherer itse otti tyylin ja „rinnakkaislauseiden“ nojalla todistaakseen luulotteluaan, että Goethe samaan aikaan, kuin ensimmäinen toimitus Götz von Berlichingeniä syntyi, oli kirjoittanut Faust-draaman proosamuotoon, sekä edelleen paloitellakseen ja syntyäikään nähden uudestaan järjestelläkseen runomuotoisen Faustin kuvaelmia aivan kuin olisi hänen tutkittavanaan ollut jokin keskiaikainen, katkonaisissa käsikirjoituksissa säilynyt runoelma. Miten filologinen metodi sillä kertaa oli vienyt hänet harhaan, kävi päivän selväksi, kun Erich Schmidt v. 1888 julkaisi edellisenä vuonna löytämänsä Göchhausenin käsikirjoituksen Faust-näytelmän ensimmäisestä toimituksesta. — Että poikkeuksia on olemassa sekä että useat germanistit ovat julkaisseet perin arvokkaitakin kirjallishistoriallisia teoksia on luonnollista; mutta kieltämätöntä on että kirjallisuuden historia omintakeisena tieteenä on siitä kärsinyt, että se näin on ollut sidottuna filologiaan. Kuinka tämä käsitys on käynyt monelle selväksi, näkee hyvin siitä laajasta riitakirjallisuudesta, jossa etenkin 1890-luvulla kirjallishistorian metodikysymystä on käsitelty.

Saadaksemme selville, mikä kirjallishistoriallisen tutkimuksen varsinainen tehtävä on ja miten se on saavutettavissa, on minusta asianmukaisinta asettaa vastattavaksi kysymys, mitä on vaatiminen kirjallishistorialliselta esitykseltä, joka pyytää luoda tyydyttävän kuvauksen jonkin ajanjakson kirjallisuudesta, ja sallittakoon minun — vaikka kotimaista kirjallisuutta virallisesti ei ole luettu „estetikan ja nykyiskansain kirjallisuuden“ opintoalaan — ottaa sitä varten esimerkiksi Runebergin, Stenbäckin ja Topeliuksen aikakausi.

Koska runous, trivialiseksi käyneen, mutta kuitenkin aina sattuvan lauseen mukaan, on kansan sivistyksen kukka, vaadimme me ensiksi, että tekijä tekee selkoa niistä valtiollis-, yhteiskunnallis- ja sivistyshistoriallisista oloista, joissa mainittujen runoilijain toimi tapahtui, sekä osoittaa miten heidän juurensa olivat kansassa ja mikä heidän asemansa historiallisessa kehityksessä; toiseksi tahdomme mahdollisen täydellisesti oppia tuntemaan heidän yksilöllisyytensä ja eri-

näisten vaikutusten alla muodostuneen elämän- ja maailmankäsityksensä, oivaltaaksemme, mitä kullakin oli erinäistä ja itsenäistä, omansa omituisella tavalla edistämään sitä kansallista kehitystä, johon he tehokkaasti ottivat osaa; ja kolmanneksi haluamme seikkaperäisesti tutustua heidän teoksiinsa, joissa he kukin neronsa ja luonnonlaatusa mukaan ovat taiteelliseen muotoon luoneet mitä kansan hengessä oli ollut kätkeytynä taikka mahdollisuutena uinunut.

Jos nyt ajattelemme minkälaisia tietoja, perusjohteita ja näkökohtia tämänlainen kuvaus edellyttää, niin on minusta selvää, että niiden etupäässä tulee olla kolmea eri lajia: historiallisia, psykologisia ja esteettisiä, sillä nämä erilaiset tiedot ja näkökohdat vastaavat kutakin eri päätoivomusta, jonka tyydytystä lukija odottaa.

Onhan itsestään ymmärrettävää, että tekijä ainoastaan nojamalla historiallisiin tutkimuksiin voi kuvata maamme olot sodanjälkeisinä vuosikymmeninä, miten kansan henki oli painoksissa, kun ei kansalliselle elämälle päämäärää nähty eikä tietty, ja miten silloin elämän into, toiminnan tarmo ja tulevaisuuden toivo niin sanoakseni ruumistui muutamissa nerokkaissa miehissä, joista mainitut olivat kutsutut runoilijoina luomaan kansalle ihanteita; edelleen tekijä tarvitsee mahdollisen runsaita biografis-historiallisia tietoja selvästi osoittaakseen, miten nämä runoilijat, jotka kielen ja kasvatuksen kautta olivat enemmän tai vähemmän vieraita suomenkieliselle osalle kansaa, eri tavalla — Runeberg asumalla sisämaassa ja perehtymällä kansanrunouteen, Stenbäck heränneisyyteen liittymällä ja Topelius, heitä nuorempana, kansallisen herätyksen vaikutuksesta — lähestyivät tätä kansakunnan pääosaa, niin että heidän toimensa kielestä huolimatta vastustamattomasti muodostui yleiskansalliseksi. — Kirjallishistorioitsijan täytyy siis olla myöskin historioitsija, ja sanottakoon lisäksi selvä- ja laajanäköinen historioitsija, joka ei vain latele kuivia tietoja peräkkäin, vaan pitää silmällä kansanhengen ja aatteen ilmenemistä vaihtelevissa elämänmuodoissa ja -ilmiöissä.

Epäilemättä vaaditaan jo edellä sanottuun myöskin kykyä psykologiseen analyysiin, mutta varsinkin sitä kysytään, kun toiselta puolen runoilijain temperamentti eli luonnonlaatu, heidän tunne- ja fantasiaelämänsä on selvitettävä: Runebergin iloinen, tyven, rikas voima, joka oli omansa eepilliselle lauluniekalle, humoristiselle elä-

mänkatselijalle ja traagillisen kuvaajalle, Stenbäckin ja Topeliuksen erilaatuinen subjektiivisuus, joka teki toisen sisimpäin tuskainsa ja riemujensa tunnustajaksi, toisen kotimaisen luonnon, lasten ja nuorison sävelrikkaaksi laulajaksi, sekä toiselta puolen on ilmisaatettava kuinka runoilijain maailmankäsitys muodostui, yhtäläisenä siinä että kullakin uskonnollisuus oli pohjana, mutta kumminkin toisistaan suuresti eriävänä, kun nimittäin uskonnollinen perustus Runebergissa yksinäisellä tavalla sulautui yhteen mitä jaloimman ja rajttiimman antiikisperäisen ihmisyyden kanssa, Stenbäckissä kehittyi äärimäiseen yksipuolisuuteen, jonka ainoastaan hänen persoonallisuutensa puhtaus ja suoruus teki kunnioitettavaksi, ja Topeliuksessa vihdoin esiintyi alati elävänä tunnelmana, siksi kuin se hänen loppuiällään vakaantui ja syventyi.

Että tähän kaikkeen, niinkuin sanoin, tarvitaan psykologista erittelykykyä, siitä ei voine olla eri mieliä, mutta syytä on kysyäksemme, eikö se riitä lopputehtävääinkin, tarkoitan, runoilijain teosten selvittelyyn ja arvosteluun, jota varten viittauksentapaisesti olen maininnut esteettisiä tietoja olevan tarpeen? Kysymys aiheutuu siitä, että todella on olemassa kirjallishistorioitsijoita, jotka ovat asettuneet tykkänään hylkäävälle kannalle kaikkeen estetiikkaan nähden ja väittävät täysin riittäväksi analysiiserata ilmiöt ja kuvata olosuhteet, joissa ne ovat esiintyneet. Niin lausuu esim. Taine, että uuden aikainen metodi tutkii inhimillisiä tekoja niinkuin tosiasioita ja tuotteita, joiden luonteenominaisuudet ja alkusyyt ovat ilmisaatettavat, eikä mitään muuta. Tiede ei hylkää eikä anna anteeksi, se vain tekee havaintoja ja selvittää. — Se menettelee niinkuin kasvitiede, joka samalla mielenkiinnolla tutkii milloin oransipuuta, milloin kuusta, milloin laakeripuuta, milloin koivua. Mutta ei ainoastaan Ranskassa ole semmoista opetettu; Schererkin väittää, vaikka tosin hänen lähtökohtansa on vähemmin selvä, että estetiikka on oleva „nur beschreibend“. Meillä paraiten tunnettu tämän suunnan edustaja on Georg Brandes, joka mukailemalla noudattaa Tainen perusjohteita ja rajoittaa tehtävänsä psykologiseen analyysiin sekä loistavalla kyvyllä on kirjoittanut teoksia, joita luetaan ympäri Eurooppaa.

Kuuluisain miesten edustama suunta asettaa siis estetiikan tieteen olemassa-olon kysymyksen alaiseksi, arvellen ettei arvostele-

nen ole arvon määramistä, vaan yksistään psykologista analyyseeraamista ja konstateeraamista. Toisin sanoen estetiikka ei voi rakentaa minkäänlaisia sääntöjä, minkäänlaisia arvoasteita kirjallisuuden tutkijan huomattavaksi.

Jos tämä käsitys olisi täysin perustettu, olisi estetiikan tehtävä ja arvo sangen mitätön. Mutta itse asiassa piilee siinä sekä ajattele-mattomuutta että liioittelua. Ensiksikin on merkillä pantava, etteivät estetiikan kieltäjät itsekään voi olla tuomitsematta ja luokittelematta ja siis pitämättä kiinni erinäisistä näkökohdista, joiden mukaan joko myöntävät taikka kieltävät arvonantoansa. Itse Tainekin sanoo toisessa paikassa kuin ennen siteeratussa: *en critique comme ailleurs il y a des vérités acquises*. Ja todistaakseen sanojaan hän huomauttaa, miten jokainen tunnustaa, että muutamat runoilijat, niinkuin Dante ja Shakespeare ja Goethe, muutamat säveltäjät, niinkuin Mozart ja Beethoven jne. ovat ensimmäisiä taiteessaan. — Kieltämättä on siis taiteilijoilla ja heidän tuotteillaan ominaisuuksia, jotka antavat aiheita kiittämiseen tai moittimiseen, ja niin on asianlaita, vaikka kerrassaan luovutaankin vanhasta spekulatiivisesta estetiikasta, joka juuri, ohimennen sanoen, on nuo vihat synnyttänyt, ja asetutaan uuden empiiris-psykologisen estetiikan kannalle. Kun nimittäin tämä estetiikka tutkii toiselta puolen taiteilijan tointa taideteosta luotaessa ja toiselta puolen taiteen vaikutusta katsojaan, niin selviää sääntöjä, selviää lakeja, joiden noudattamisesta teoksen ja sen vaikutuksen laatu on riippuvainen ja jotka myöskin tarjoutuvat arvostelijalle ohjeiksi hänen tarkastustoimessaan. „Samoin kuin ajatuksellemme, ei fantasia- eikä tunne-elämällemmekään mikä tahansa ole yhdentekevää; tälläkin osalla ihmisluontoa on säännönmukaisia tarpeita, arvoja, joihin se riemuiten myöntyy, ja epäarvoja, joita se työntää luotaan“. Nämä sanat ovat Johannes Volkeltin, joka niillä tarkoittaa samaa kuin aikoja ennen Runeberg huudahduksellaan: „O, att det komme en tid, då man allmännare än nu ville erkänna, att poesins sanning icke stöder sig på en skralare grund än vetenskapens i dess högsta och ädlaste anda, att den stöder sig på naturens inre eviga nödvändighet, inneboende i menskligheten, såsom i allt“. Toisin sanoen psykologinenkin estetiikka on ehdottomasti normatiivinen, sääntöjä sel-

ville saava, joskin säännöt ja niiden nojassa lausutut tuomiot laadultaan ovat verrannollisia eikä absoluuttisia.

Kun tämän poikkeuksen jälkeen palaan esimerkiksi ottamaani kirjallishistorialliseen aineeseen, tapahtuu se uudistaakseni väitettäni, että esteettisiäkin perusjohteita tarvitaan sen selvittämiseksi — psykologisen analyysin ohella on osoittaminen, mikä on enemmän mikä vähemmän esteettisesti arvokasta. Siten on esim. havainnollisuus Runebergin runouden pääansioita, siinä kun sisällys aina esiintyy selvissä kuvissa. Havainnollisuudessa Runeberg on Topeliuksesta voitolla, mutta jälkimäistä on kiittäminen siitä soinnukkaisuudesta ja sujuvuudesta, millä laulu ilmituo tunnelman väreet. Vihdoin on Stenbäckkiä kiittäminen ilmaisun voimallisuudesta ja välittömyydestä sekä samoin kuin Runebergiäkin konseptсионin eheydestä, jota vastoin toisinaan on syytä moittia Topeliusta siitä että hän on antanut laulannan helppouden viekoitella itseänsä jatkamaan edemmäs kuin sisällys olisi vaatinut. Havainnollisuus, tunnelmallisuus, välittömyys, eheys jne. ovat kaikki arvoja, jotka estetiikka selvittää riippuvaksi terveestä, voimallisesta fantasia- ja tunne-elämästä, ja niillä on samalla myöskin — ei mielivaltaisesti säädetyn, vaan ihmishengen laadusta johtuvan säännön luonne, jonka noudattamisesta runoilun suurempi tai vähempi vaikutus, se on sen arvo on riippuvainen.

Tämän yhteydessä sopii huomauttaa, että samoin kuin esteettiset arvot ja säännöt ovat päteviä ainoastaan mikäli ne perustuvat taiteilijan toimen ja taiteen vaikutuksen tarkkaan tutkimiseen, samoin tulisi niiden psykologisten perusjohteiden, joiden nojassa psykologinen erittely ylipäättään tapahtuu, olla tieteellisen tutkimuksen selvittämiä. Totta on kyllä että psykologia ei vielä ole kauas edistynyt niiden erityisalojen — tarkoitan varsinkin tunne-elämän — tutkimisessa, jotka tässä kohden ovat tärkeimmät, mutta siitä huolimatta on pyrittävä siihen, että tieteellisiä perusjohteita noudatetaan, mikäli tutkimus on niitä selville saanut, sillä ainoastaan siten päästään semmoisen arvostelun kannalta, joka vain kertoo mitä tunteita tarkastettavat teokset ovat arvostelijassa herättäneet eli joka henkevän Anatole Francen mukaan on „romaani“, missä kriitikko esittelee „sielunsa seikkailuja mestariteosten parissa“. Miten viehättävä semmoinen arvosteluromaani lieneekään, varsinkin kun Anatole France

on kertojana, olisi turhaa puhua tieteellisestä kirjallisuuden tutkimuksesta, jollei varmempaa metodologiaa olisi ajateltavissa.

Kun edellisessä olen osoittanut kirjallishistorioitsijan tehtävän etupäässä edellyttävän historiallisia, psykologisia ja esteettisiä tietoja ja perusjohteita, on vielä kysyttävä, eikö muuta ole tarpeen? Väitelläänhän meidän aikanamme lakkaamatta taiteesta ja siveellisyydestä — miten on kirjallishistorioitsijan asettuminen eettisiin perusjohteisiin katsoen, ja toiseksi, onko filologia, josta lähdimme, kokonaan syrjään sysättävä?

Vakaumukseni on että eettisetkin näkökohdat ja perusjohteet ovat ehdottomasti tarpeen kirjallisuuden arvostelijalle. Mahdotonta on järjellisesti perustaa vastakkaista mielipidettä, jollei nimittäin tahdota erottaa taidetta elämästä — mikä itsessään on ajattelematonta. Jos jokaiselta halvemmalla ihmistoiminnalta vaaditaan, ettei se miellyttäisikö riko yhteiskunnan tunnustamia siveellisyyssääntöjä vastaan, millä oikeudella korkeampi toimi, joka luo kansalle henkisiä näköaloja ja ihanteita ja siten voimakkaasti vaikuttaa sen henkiseen kehitykseen, olisi samasta velvollisuudesta vapautettava? Toinen asia on se, että arvostelija on pysyvä vapaamielisenä ja laajanäköisenä. Hän on väärässä, jos hän vaatii taiteelta suoranaista moraalista opetusta, niinikään väärässä, jos hän tahtoo rajoittaa aihevalinnan yksistään elämän valoisuuteen ja siveellisesti puhtaisiin puoliin; mutta toiselta puolen on hän täysin oikeutettu arvostelemaan, minkä-arvoisia aiheet ovat ja onko tekijän silmämääränä totuuden ja valon luominen ihmiselämään, sillä ainoastaan niillä ehdoin hän seisoo hyvän palveluksessa, johon ihmisyyden velvoittaa toisen kuin toisenkin. — Mitä jälleen filologiaan tulee, niin ei se mitenkään ole tarpeeton. Tietysti on kirjallisuuden kielellinen ja puhtaasti muodollinen puoli tutkittava, ja tarjoaa uusinkin kirjallisuus kahdensuuntaista tehtävää filologeille: toiseksi on runoilijan käyttämä sanavarasto tarkastettava, mitä uusia sanoja ja sanamuodostuksia siinä tavataan, toiseksi on lauserakennus ja runomuoto tuleva tutkimuksen esineeksi. Kumminkin ovat mielestäni ainoastaan lopputulokset tästä tutkimuksesta otolliset pitempää aikakautta käsittävälle kirjallishistorialliselle esitykselle.

Lopuksi on vielä mainittava, että kirjallishistoriallisen tutkimuksen menetystapa laadultaan on oleva pääasiallisesti vertaileva. Ainoas-

taan vertailemalla kysymyksessä olevan kirjailijan teoksia vanhempiin ja osaksi tietysti myöskin samanaikuisiin voi saada selville, mitä niissä on perinnäistä taikka yhteistä muitten kanssa, mitä tekijän itsensä tuottamaa. Vertailun kautta saadaan siis tietää, onko kirjailija ja missä määrin edistänyt kehitystä uutta luoden tai vanhaa uudella tavalla käsitellen. Mikäli hyödyllistä ja todella valaisevaa on, eikä niinkuin usein nähdään ainoastaan oppineisuuden näyttämiseksi, on vertailu ulotettava vieraisiinkin kirjallisuuksiin. Vertaileva metodi kuuluu niin olennaisesti kirjallishistorialliseen tutkimukseen, että hyvin eri mieliä on siitä lausuttu, mitä oikeastaan on luettava varta vasten „vertailevaan kirjallisuushistoriaan“, jolle moniaat ovat vaatineet eri tieteenä taikka tieteenhaarana sijaa tavallisen kirjallishistorian rinnalla. Toiset ymmärtävät sillä eri maiden kirjallisten ilmiöiden toisiinsa vertaamista, joten siis tavallinen kirjallisuudenhistoria olisi se, joka pitää silmällä yhtä ainoata kirjallisuutta; toiset taas katsovat vertailevan kirjallisuudenhistorian tehtäväksi tutkia esim. miten samoja aiheita on eri maiden kirjallisuudessa käsitelty, ja on silloin päämääränä eroavaisuuksien esiintuomisella luoda valoa niin yksityisten kirjailijain kuin kansakuntien erikoisluonteeseen. Mitään ratkaisevaa tästä tuskin käy sanominen, sillä mikä oikeastaan estää toista käyttämästä nimitystä toisessa, toista toisessa merkityksessä, ennenkuin aikaa voitaen käsite on vakaantunut. Kun käsittää kirjallisuudenhistorian tehtävän sillä tavoin kuin tässä olen esittänyt, eivät kirjallishistorialliset yksityistutkimukset, jotka perustuvat vertailuun, enemmän eroa tavallisesta kuin yksityisten historiallisten kysymysten selvittelyt varsinaisesta historiasta. Että kumminkin juuri Saksassa vertailevalle kirjallisuudenhistorialle on vaadittu itsenäinen asema tavallisen rinnalla, johtuu luonnollisesti siitä että filologia, joka säännönmukaisesti toimii yhden kielen tai kieliryhmän ja sen kirjallisuuden alalla, verraten vähän on välittänyt semmoisista tehtävistä, joiden suoritus edellyttää useampien sivistysmaiden kirjallisuuden tuntemista.

Tämä viimeinen huomautus sisältää implicate myöskin perustuksen vakaumukseeni, että varsinkin meillä, joilla ei ainakaan vastaiseksi ole olemassa filologeja edustamassa kutakin suurempaa sivistysmaata, ainoastaan semmoinen käsitys kirjallisuudenhistoriasta, kuin edellisessä on esitelty, on otollisena pidettävä. Eri asia on se,

että luullakseni Saksassakin kehitys vastedes on johtava siihen, että filologian ja kirjallisuudenhistorian tehtävät eroitetaan toisistaan. Filologeilta ei sittenkään tule puuttumaan työtä, puhumatta siitä, ettei kenkään kiellä niitä harvoja, jotka kykenevät täysin tyydyttämään kumpaa-kin, käyttämästä tietojaan ja taitoaan hyväkseen.

Jos joku lukiessaan tätä esitystäni olisi ajatellut, etten ole juuri mitään väittänyt mitä hän ei jo ennestään ole pitänyt selvänä, niin olisi se hyvä todistus käsitykseni pätevydestä. Kumminkaan ei aivan moni kirjallishistorioitsija ole tällä tavoin tehtävänsä käsittänyt. Etevimpiä tähän suuntaan toimineita kirjallishistorioitsijoita on Hermann Hettner, mutta hän on jo vanhempia eikä — omituista kyllä — muuta kuin joku ainoa ole yrittänyt ottamaan häntä esikuvakseen esim. historiallisten ja kultuuriolojen kuvaamisessa kirjallisen elämän taustana. Se on tosiasia, joka osoittaa, etteivät lausumani mielipiteet ainakaan käytännössä ole yleisesti tunnustettuja.

En ole vielä sanaakaan lausunut kirjallisuudenhistorian merkityksestä ja tärkeydestä muihin henkisiin tieteisiin verraten. Mutta itse asiassa ei sen arvo kaivanne todistelemista. Henkisten tieteiden sarjassa on kirjallisuudenhistoria, huolimatta nuoruudestaan, asetettava kahden ikivanhan tieteen, filosofian ja yleisen historian rinnalle, se kun tutustuttaa meidät kansojen henkisiin rientoihin, se kun saa meidät tuntemaan eri aikojen ihanteet, se kun näyttää meille miten aatevirtaukset taikka myöskin sovinnaiset elämänkäsitykset ovat käyneet ja yhä käyvät kansasta kansaan, milloin kohottaen, milloin mäsentaen toiminnan intoa ja tarmoa siinä loppumattomassa tavoittelussa parantaa olojaan, siinä uupumattomassa harrastuksessa, jolla ihmiskunta pyrkii hämärästi aavistettua täydellisyyttä kohti. Kahta tärkeämmät ovat kirjallisuudenhistorian tarjoamat tiedot ja opetukset syrjäiselle kansalle, joka yksistään henkisellä alalla voi toivoa pysyttyädyä johtavien sivistyskansojen rinnalla.

